

Särtryck ur

CJP NYHETSMBREV

Nr 45:2 Juni 2008

EN SOMMARREFLEKTION

Om projektioner på gott och ont

av Erik Nisser

”Människan är det meningssökande djuret”, skriver Peter Gärdenfors i sin bok Den meningssökande människan. Men inte nog med det, hon är också meningsskapande, på gott och på ont. Det goda ligger i att vi på så sätt gör vår värld uthärdlig och i någon mån gemensam med våra medmänniskor. Men det kan ju också bli fruktansvärt fel när våra projektioner och vårt meningsskapande baseras på t.ex. förutfattade meningar. Det här är ett problem som vi delar med andra varelser här på jorden, som t.ex. den svart-vita flugsnappare som gett upphov till Erik Nissers sommarreflektion nedan.

Erik Nisser, fil kand och översättare, är CJP/IDPs kursadministratör. Seminarieledare inom områdena drömpsykologi samt symbolik och symbollära. Ämnesansvarig för området symbolik och symbollära.

En sommar på landet för några år sedan ställde vi undan bilen i skuggan av en dunge. Mat hade vi med oss så vi klarade oss i flera dagar utan att genast behöva köra in till närmaste stad igen och handla. Det var ju förutseende.

Men samtidigt som vi varvade ner var det andra som låg i, på ett sätt som vi inte kunnat förutse. När det väl blev dags att plocka ner bilnycklarna från kroken i farstun igen och fara in till staden, anade jag på håll att det var något konstigt med bilen. Jag kunde inte omedelbart säga vad det var, men när jag kom närmare tycktes det ha med förarsidans backspegel att göra. Jag tänkte: ”Nä, är det någon som har haft sönder backspegeln nu igen? Inte ens på landet står bilen säker!” Det hade hänt några gånger under vintern före att backspeglarna körts av när någon på Stockholms trånga gator försökt sig på en alltför snäv fickparkering just bakom eller framför min bil. Utan att lämna adresslapp eller ursäkt. Det var förargligt förstås, och nu var jag beredd på det värsta. Men när jag kom ännu närmre, såg jag att backspeglarna satt där men såg underlig ut. Den var, ja, den var täckt, alldeles nergeggad med ... fågellort. Spegelglaset syntes knappt längre och från själva kåpan kring glaset hängde det som ett skägg av fågellort, ungefär som från statyer

efter duvors vilopaus. Jag gick tillbaka till huset, hämtade varmvatten och en spackelspade och ställde mig, mildt svärjande, och gnodde.

Vi kunde inte begripa vad som hänt. Kunde det finnas en lösgående höna i byn som valt backspegeln till sittpinne över natten? Knapptast troligt, det skulle ha hörts på något vis. En raphhöna? Sådana hade vi sett spankulera på grusvägen i närheten av vår dunge. Men skulle de sätta sig och göra ifrån sig på det viset på en backspegel? Knapptast troligt det heller.

*Svart-vit flugsnappare
(Ficedula hypoleuca)*

Dagen därpå höll jag noga uppsikt över bilen. Jag åt frukost i trädgården, drack förmiddagskaffet i trädgården och åt till och med lunchmackan i trädgården, trots ett ihärdigt regnande, stint stirrande på min blanka, putsade backspegel. Inget hände. Så drog regnet bort, molnen sprack upp och en värmande sol trängde igenom. Det ångade över gräset och fåglarna som suttit ganska tysta i skydd av löv och buskar började pipa och kvittra och tjattra och ta för sig av den blöta gräsmattans druckna maskar.

Då såg jag borta vid bilen, precis i höjd med backspegeln, ett underligt, grått fladder, unge-

fär som en sådan där vindsnurra som barn brukar springa och leka med – eller brukade förr i alla fall, när jag själv var liten och nöjena enkla. Jag skärpte blick och sinnen och kunde nu tydligt urskilja att det grå, helt enligt färglärans regler, bestod av svart och vitt. Fladdret var vingar. En svartvit flugsnappare! Ursinnigt och envetet gick den lös på backspeglens och angrep med näbb och klor. Utmattad av sina flygkonster satte den sig sedan flämtande på fåglars vis på spegeln och ... släppte en klatt. Så flög den upp igen, ryttlade hotfullt framför spegeln – och satte sig och flämtade och, ja. Sedan upp igen och om igen.

Jag gick bort till bilen och kunde konstatera att den lilla fågeln på denna mycket korta tid hunnit kacka ner min spegel rätt rejält. Jag ringde en bekant med fågelintresse och berättade vad som hänt. Han kunde upplysa mig om att svartvita flugsnappare är oerhört måna om sitt revir och ovanligt ettriga i försvaret av det. De bryr sig inte om andra arter, bara om sina gelikar. Vår lilla flugsnappare hade alltså siktat en inträngling, den värsta tänkbara av fiender, nämligen en hanne av samma sort som han – men denna gång var det dock sin egen spegelbild han sett.

Jag tyckte synd om den stridbare flugsnapparen. Han måste ju vara familjefar med en ruvande hona på ägg någonstans i en holk eller ett ihåligt träd – annars skulle han väl inte kämpa så förtvivlat på liv och död mot inkräktare – och säkert behövdes han bättre i kampen mot verkliga fiender. Så därför klädde jag, efter en förnyad ordentlig tvätt, bägge backspeglarna med strumpor. Den på passagerarsidan hade han visserligen inte upptäckt än, men om han nu var så inställd på att jaga fiender skulle det väl inte stå på förrän han fick syn på en i den också.

Man kan le i mjugg åt den oförståndiga flugsnapparen som gick till angrepp mot den överkliga bilden av sin fiende. Men själva är

CJP NYHETSMBREV

ISSN 1652-2125

Utges av CJP Centrum för Jungiansk Psykologi AB två ggr/år (juni och december). Upplagga 5.000. Ansv. utgivare: Gunlög Raihle.

vi lika benägna för projektion. Det som skiljer oss åt, och som särskiljer djurarten människa, tycks vara vår förmåga till medveten reflektion. För flugsnapparens fanns endast en yttre reflektion – den återspeglade bilden av honom själv – och utan en förmåga till medveten, inre reflektion över situationen och det egna beteendet kunde den inte agera annorlunda. En människa hade precis på samma sätt kunnat drämma knytnäven i en spegel i tron att den hon såg där var ett hot – kanske ensam om natten på landet i ett kusligt knäppande och knirkande hus, där hon inte kan somna utan jagar upp sig mer och mer över tanken på att någon brutit sig in. Hon smyger upp, kikar ut genom sovrumsdörren och där – pang – smäller hon till sin egen bild i spegeln. Men efteråt hade hon sannolikt blygts en smula över sitt oförstånd.

Det finns projektion och projektion. I exemplet med fågeln har vi en mycket basal, primitiv, instinktiv typ av projektionsmekanism. Flugsnapparens kläcks ur ägget med olika inprogrammerade handlingsmönster klara för aktion – hela arsenalen av instinkter. Till dessa hör bland annat beteendet att angripa andra fåglar av samma art för att försvara sitt revir i häckningstid. Ett varseblivet yttre objekt, med egenskaper motsvarande det inre bered-

skapsmönstret, fungerar som en stimulus som – pang – utlöser en respons. Hela denna mekanism fungerar via projektion – det yttre *tillskrivs* en “mening” eller en “betydelse” utifrån det inre beredskapsmönstret. Årmiljoner har sört för utvecklingen av dessa normalt oerhört effektiva projektionsmekanismer av inre mönster på yttre företeelse. Och under dessa årmiljoner har det funnits så försvinnande få backspegelglas att den eventuella förekomsten av ett sådant inte tagits med i den genetiska beräkningen. Hos människan är den här typen av primitiva men högst ändamålsenliga projektionsmekanismer kanske tydligast och mest rörande i det nyfödda barnets omedelbara trevande efter modersbrösten. Hos alla varelser är den häpnadsväckande och vördnadsbjudande: hur har allt detta kommit till?

En annan typ av projektion är den jag själv gjorde mig skyldig till när jag trodde att någon sabbat backspegeln. Den var sig inte lik, nedgaggad som den var med fågellort, och jag hade dessutom råkat ut för incidenter under vintern före. Jag hade alltså en prejudicerande erfarenhet som sade att “backspeglar som inte är sig lika har blivit sabbade av någon annan”. Detta mönster, som dock inte hör till min genetiska *make-up*, aktiverades omedelbart och jag tillskrev situationen en “mening” som

vid närmare påseende visade sig vara felaktig. Man kunde säga att jag i mina upprepade besvikelser under föregående vinter på temat backspeglar hade utvecklat ett slags “backspegelkomplex”. Men denna mer erfarenhetsbaserade komplexbildning kan man säga är en avledning av någonting minst lika primitivt som flugsnapparens revirförsvar, det vill säga av ett obetingat grundmönster: min egen, mänskliga, reflexmässiga försvarsinstinkt av bilen och dess delar, det vill säga av *mitt* revir. Så där satt vi, flugsnapparens och jag, han utmattad på backspegeln och jag dyngsur efter regnet, och vantolkade verkligheten utifrån våra delade, medfödda, revirförsvarande projektionsmönster.

Det finns alltså projektiva mönster som i grunden är genetiskt givna (medfödda) och som stödjer en grundläggande anpassning till den miljö vi föds i, och sådana som förvärvas eller utvecklas genom erfarenheten. De senare bygger på komplex, dvs. på erfarenhetsbaserade avledningar av grundmönstret, vilka tjänar anpassningen på en mer komplex nivå. Men vi har också sett att bägge tendenserna kan leda väldigt fel...

Erik Nisser

Centrum för Jungiansk Psykologi AB

Vintervägen 29, S-169 54 Solna. Tel/fax 08-83 07 00